

ЖИТТЯ, МРІЇ, СТРАХИ: ЛІТЕРАТУРНА ПОДОРОЖ ПІДЗАМЧЕМ

- 1 будинок, у якому проживав Стефан Грабінський (сучасна вул. Лобачевського, 18).
- 2 будинок, у якому проживала Дебора Фогель (сучасна вул. Донецька, 8)
- 3 залізнична станція «Підзамче» (сучасна вул. Огіркова, 2)
- 4 львівський завод РЕМА: частково колишня фабрика руберойду Кузницького (сучасна вул. Заводська, 31)
- 5 «Світоч»: частково колишня шоколадна фабрика Hazet (сучасна вул. Ткацька, 10)
- 6 у дворі стіна синагоги «Зіхрон Йосеф» або «Барахс шул». Зруйнована нацистами. (сучасна вул. Заводська, 3)
- 7 заклад очищення міста (сучасна вул. Жовківська, 18)
- 8 будинок, у якому проживав Генрих Стренг (Марек Володарський) (сучасна вул. Гайдамацька, 3)
- 9 міська парова лазня (сучасна вул. Хмельницького, 40) № 9
- 10 колишня народна лазня (сучасна вул. Гайдамацька, 9)
- 11 перша Галицька пральня, не існує (сучасна вул. Жовківська, 39)
- 12 колишня фабрика Бачевських (сучасна вул. Б. Хмельницького, 114)
- 13 фабрика повидла: колишня фабрика спиртових виробів та підсолоджених трунків «Й. Корнік і син» (сучасна вул. Б. Хмельницького, 124)
- 14 церква святої Параскеви П'ятниці

Стефан ГРАБІНСЬКИЙ

(1887-1936)

Письменник-фантаст. Народився у польській родині під Львовом. Після смерті батька разом із матір'ю, вчителькою з музики, переїхав на Підзамче, вул. П'ястів, 18 (сучасна вул. Лобачевського, 18). Закінчив філологічний факультет Університету Яна Казимира. Ще у студентському віці з'ясувалось, що Стефан Грабінський хворіє на туберкульоз, від якого письменник згодом помирає.

Стефан Грабінський вважається винахідником польської літератури жахів та фантастики. У міжвоєнні часи він встиг видати три збірки оповідань про магичний реалізм. Найвідоміша збірка – «Демон руху» ілюструє рефлексії автора на повсякденне життя району, наповненого звуками залізниці, лязгом, клетотінням. Найпопулярніші мотиви – зміни дійсності у реальному та потойбічному світах, життя після смерті, надприродні причини божевілля. Також, він написав три п'єси, що були поставлені у Варшаві, Львові та Кракові.

У 1927 році за мотивами його оповідання «Коханка Шамоти» було зроблено фільм. Потім екранізації появились з 1960 року у Польщі та Америці.

Маурицій (Мойше) ШИМЕЛЬ

(1903-1942)

Поет, письменник, перекладач, критик, публіцист. Народився у Львові в релігійній єврейській родині. Закінчив єврейську гімназію. Мешкав у Львові на вул. Льва, 16.

Дебютував у газеті «Хвіля» у 1925 році, як дитячий поет. Починаючи із 30-х років приймає участь у Варшавському літературному житті, написав маніфест про єврейську літературу у тижневику Orpion («Думка») у 1933 році. Писав для єврейської преси польською та їдишем. У 1939 році, після початку Другої світової війни, повернувся до Львова й друкувався їдишем у виданні «Радянська література». Улюбленим мотивом творчості Шимеля було провінційне життя у Східній Європі. Він розповідає про ритуали повсякденного життя, традиційні святкування, складні стосунки між сусідами, антисемітизм. Коли нацисти захоплюють Львів потрапляє на роботу клерком у Юденрат Львова (орган, що репрезентував Єврейську спільноту на окупованих територіях). Невдовзі повторює трагічну долю більшості львівських євреїв, гине у Янівському таборі у 1942 році.

Дебора (Двойра) ФОГЕЛЬ

(1900-1942)

Письменниця, критик, мистецтвознавець, філософ. Народилась у Бурштині (Галичина) у єврейській родині. Після початку Першої світової війни її родина переїхала у Відень, а по закінченні – до Львова. Дебора вивчала філософію та психологію у Львівському університеті Яна Казимира та у Ягелонському університеті (Краків).

Перша львівська адреса письменниці – Донська, 8 (сучасна Донецька, 8). Там був сиротинець, де викладав та одночасно проживав із родиною батько Дебори. Після навчання Фогель повертається у цей будинок й також починає там викладати.

Свої перші твори писала польською та німецькою, згодом перейшла на їдиш. Фогель підтримувала тісні зв'язки із авангардними мистецькими колами у Львові. Вона спробувала написати естетичну програму авангардної їдиш літератури. В 1934 році надрукувала збірку віршів «Манекени» й у передмові оголосила про прихильність до конструктивізму у літературі.

Під час Другої світової війни потрапляє в гетто. Фогель була вбита на вулиці Беренштайна (сучасна Шолома Алейхема) разом із усією родиною під час так званої Великої Акції у 1942 році. Її тіло знайшов й упізнав художник та ілюстратор її книг Генрік Стренг (Марек Володарський).

Генрих СТРЕНГ (Марек Володарський)

(1898-1960)

Художник-авангардист. Народився у Львові у єврейській родині. Мешкав на вул. Балонова, 3 (сучасна Гайдамацька, 3).

Мистецькі студії розпочинає у 1920 році у Вільній академії мистецтв. Потім їде до Парижа, де декілька років навчається у майстерні Académie Moderne Фернана Леже та Амаде Озенфана.

Наприкінці 20-х років, спільно з Отто Ганом, організував у Львові першу виставку «Мистецтво примітивів». В 1930 роках стає членом Львівської авангардної групи «Artes», програмним принципом якої було проголошено "демократизм у мистецтві", а головною метою — створення якісних та сучасних творів. Ілюстрував першу збірку віршів Дебори Фогель «Tog-figur» ("Фігури днів"), що вийшла у друк в 1930 році.

Після окупації Львова нацистами переховується у знайомих, проте на деякий час потрапляє до Янівського табору. Ймовірно у 1942 році йому вдалось втекти з табору. Завдяки Яніні Брош отримує арийські документи із новим іменем - Марек Володарський. Протягом двох років живе в ізоляції і за цей час підписує довоєнні роботи новим прізвиськом, також намагається позбутися усіх документів на попереднє ім'я. Переїжджає до Варшави. Під час Варшавського повстання його заарештовують та відправляють у концтабір біля Гданська.

Після війни повертається у Варшаву. Усе подальше життя Стренга було пов'язане із мистецтвом. Помер Стренг у Варшаві в 1960 році.

Прогулянку підготували: Маргарита Шекель, Валентина Вікторовська, Анна Ладовська, Олександр Пониपालяк, Олександра Алексеева Група висловлює подяку за підготовку матеріалів викладачам та асистентам Літньої Школи «Єврейська історія, багатотітнічне минуле та спільна спадщина у Східній Європі», а також усім працівникам Центру міської історії Центрально-Східної Європи